

јер се аутор не устеже да мисао јунака о свету прикаже као довољно снажну да обухвати меланхоличне рефлексije о човековом јадy, али и забавне приче анегдотског карактера. Јунак романа *Лоци њисац* бива и отворено патетичан у свом жалy за женама које га напуштају (оспољена идеја о неоствареном јединству), или пак готово ритмичном роптању о томе како га нико не разуме. Уколико патетику схватимо као одлику лошег писања, схватамо да се и овакав вид израза уклапа у концепт о лошем писцу који Мандић вешто намеће читаоцу. Ипак, ако су и патетика, и морализовање, и еротизовање (Славко Матић подвлачи да би злобници рекли порнографирање) одлике „лошег” стила, оне су с друге стране и потврде људскости. У једноставно постављеној антиномији човек–машина, Божидар Мандић је на страни човека, појединца у вечитој борби са собом, али и са „Глобалитаризмом”: „Довољан је један гест неутуђења и један човек па да силе умножавања капитала више не буду сигурне.” Мандићево дело тако постаје више гест него роман у класичном смислу, текст који брани своје право да остане непретенциозни позив за величање радости („Радост је само изврнуто лице наметнуте политике”). То је једна од стратегија креативног реализма, правца писања који је аутор сам измислио, која упућује читаоца да, ослобођен очекивања и предрасуда, крене у потрагу за духовном блискошћу са другима. Изневерено очекивање у оквиру дела да ће се остварити физички и духовни спој јунака и јунакиње замењује се тако новим очекивањем да се вером у снагу личности може учинити узмак од општег отуђења.

Мр Сања П. ПЕРИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
sanjaperic3223@gmail.com

САВРЕМЕНА БАСНА У РАЉАМА ВИЗУЕЛНОГ

Душица Савић Бенгијат, *Гавран врани*, Драслар, Београд 2019

Душица Савић Бенгијат одавно је присутна у умјетничком свијету Београда, у којем оставља значајне трагове не само пером и перницом (*Дамасенове приче*, *Андромедина враица*, *Плејада*, *Seria Antiqua*, *Узрен*, *Северни ветар* и *Еолова кћи*, *Chestnuts and Mulberry*, *Јеврејски њорџрејши* у делима *Иве Андрића*) већ и кичицом и умјетничким платном, као и дизајном на разним плановима и материјалима. Она непрестано истражује

разноврсне умјетничке изразе и дефинише своју комплексну поетику, која допире до самих дубина човјекских потрага, увијек и изнова уносиће самосвојствену новину. Она најинтригантнија, када је ријеч о тексту, тиче се чврсте и умјетничке повезаности изгледа књиге и њеног садржаја. Сам изглед књиге неодвојив је од естетске равни, својеврсног ликовног израза који варира од корице до корице сваке њене књиге, и увијек изазива дивљење. Свагда различит, стапа се са штампаним текстом у идеалну цјелину – умјетничко дјело.

Исти принцип Душица Савић Бенгијат примјењује и у својој најновијој књизи, *Гавран врани*, књизи о Белом граду у којој се текстуално и визуелно преплићу и уводе још један ниво комуникације са читаоцем. Преплићу се жанрови, стилске фигуре (алегорија која доминира, метафоре, симболи и параболе), нарација у виду концентричних кругова и басна, реално и фантастично, потрага и сјећања, разливају се боје са свим својим симболичким значењима док пар ликова (Анда и Анастас Атас) шетају у потрази за своја „четири листа сећања”, да би Анда у једном тренутку чула смијех гаврана. Овим смијехом Душица Савић Бенгијат уводи читаоце у простор савремене басне, други круг нарације, у којем улоге преузима један други пар: гавран Горчило и врана Госпава. У оштром дијалогу они сагледавају своју судбину поредећи је са тешком судбином људског рода, при чему се поигравају бојама: односом бијеле, црне и сиве. Визуелно се непрестано преклапа и носи тежину симболичких значења која освјетљавају слику једне цивилизације на умору. Посматрана одозго, од стране црних птица, историја се демистификује, цивилизација се разголићује и растаче јер је, како ауторка мудро наводи, заборавила да „бело срце и црно зло не иду заједно”, због чега „сада полако труле у сивилу”. Носталгично сјећање уводи се да укаже на стратегију разлике као услов сваког зла, јер су и гаврани некада били бијели, када је њихов најудаљенији предак био „Бела пчела”, док су дували „Бели ветрови”, након чега је дошао „Бели орао са Белом огрлицом, а од белог не можеш добити црно сем ако не почнеш да трулиш”. „Бели људи”, који су донедавно летјели са „Белим орловима”, у једном часу су се застидјели своје бјелине, каже нам ова сажета и деконструисана историја, и „зато сада полако труну у свом сивилу” отварајући низ нових питања.

Да ли је антрацит сива боја, то „умртвљено сивило” сплетено „као паукова мрежа” у „свој невидљиви покров”, „која се спушта на све нас” један од могућих одговора на мистериозну детективску потрагу ликова за „своја четири листа сјећања”, остаје отворено, као и много тога чиме се ауторка поиграва на свим нивоима нарације. Поиграва се и избором средстава из царства језика. Најучљивија је свакако алегорија, понекад само у улози проширене метафоре, а понекад само као основ на којем Душица Савић Бенгијат гради цијело богатство пренесених значења. Алегоријска потка овог вјешто сачињеног текста открива се у појединачним

сликама и у цијелом тексту *Гаврана врано̄*, који нуди мноштво пренесених значења и тако свјесно упућује на оно о чему нема помена у тексту, на свијет изван текста, и ту се види његов прави смисао. Управо тако освијетљени смисао текста проширује значење алегорије и приближава је симболу и параболи, са циљем да се означи оно што се налази изван текста. Душица Савић Бенгијат управо то чини у својој савременој басни, *Гаврану враном*, јер нам не казује директно то на шта нам жели указати, већ нас заводи паралелним причама парова, па опет успијева да нам исприча шта је заправо то друго о чему говори, у чему се огледа то опште и појмовно на које мора да пружи свој умјетнички одговор. Једно од кључних питања јесте питање стања у којем се цивилизација сада налази.

Цивилизација је на умору јер не зна своје коријене, казује нам поглед одозго, поглед њених птица, Горчила и Госпаве, јер „од заборавља лека нема”, јер је битисање на земљи замијењено пуким примањем информација. Није ни у свијету птица много ведрије! И на њих се спушта „антрацит сива мрежа” у којој улогу медија игра Торокуша Тертула. У једном тренутку оптерећености њеним информацијама Горчило бјежи у свијет интертекстуалних релација (свијет романтизма) и чује одјек ријечи Едгара Алана Поа „никада више”, које му тешко падају, да би отворио расправу са мрачном страном Поове личности. Он препотентно закључује да би његов стих гласио „Не сумњај у мене, никад више, то је све... ништа више!” Горчило вјерује да постоји нада, за разлику од Поа, и храбри се ријечима да мора остати постојан, те прави индиректно поређење са свијетом који посматра надајући се да се назире крај „овом антрацит времену”.

Душица Савић Бенгијат следећи наративни круг отвара епизодом о вјечитом неспоразуму у комуникацији (прослава рођендана) између парова, да би причу вратила на Госпаву и Горчила и њихова размишљања. Она се поиграва језиком и у једном тренутку уводи Горчилова размишљања о ријечи „врани”. Он се пита зашто ријеч врани не колоцира са другим именицама, као нпр. пас или врана; зашто се каже „долетела два врана гаврана”, а не „долетеле две вроне вроне”. Ауторка разријешава ту дилему, која прати стално присутну хумористичку (иронијску) линију у тексту, тиме што ће указати на нестабилност језичких значења ставивши знак испред означаваоца, мисао испред ријечи, да би коначно, кроз ову расправу ликова, показала своје увјерење да је „у почетку била мисао, јер су мисли свеобухватне, а речи ограничене: оне нису довољне”. На крају износи и своју тезу о значају рада, јер рад даје смисао нашем постојању, како Горчило каже – „ако не радиш ништа, нема постојања!”

Последњи наративни круг враћа позицију ликова на почетак приче: Горчило и Госпава посматрају пар којим овај текст почиње. Прати се развој њиховог односа након рођендана, Анастасово пројектовање јахте и Андино писање романа *Гавран*. На овом мјесту Душица Савић Бенгијат уз

мноштво отворених и прикривених интертекстуалних релација у нарацију вјешто уводи другу причу, при чему додаје и критику самог текста *Гавран врани*, што је један од ријетких новијих поступака. Анастас не прихвата фикционализацију свог лика из пера своје супруге Анде, сада под псеудонимом Амананда Кратас, тврдећи да се не ради ни о каквој оригиналној идеји. Ријеч је о једном млаком и читљивом разговору „црног гаврана, вроне Госпаве, набацано нешто од историје, њихово виђење људи, они паметни, ми ограничени...” Текст га подсећа на роман *Инџеборџ* Бернхарда Келермана, док ауторка у овој критичкој расправи изјављује да је први пут маштовито „описала један сасвим обичан догађај, ставила га на папир”. Потрага за „четири листа сећања” разрешава се у читању одломка са четири звјездице који показује да се у дубини свих неспоразума налазе освета, љубав, саосјећање, давање другоме, а да је круна постојања стварање – стварање које потиче из душе, оно које је ослобођено компјутерских и других извора.

Да би то постигла, Душица Савић Бенгијат у свом *Гаврану враном* вјешто се поиграва текстом, језиком, ликовима, њиховим релацијама, јукстапозицијом (свијета људи и свијета птица, високе технологије и традиције, ироније и пародије, високе и ниске културе), жанровима, симболима, архетиповима, митовима (Аполон, Троја, Цезар, Мартовске иде), бојама, стилским фигурама, лајтмотивима (смјех који одзвања, бјелина, сивило, Поов стих „ништа више”), градећи својеврстан пастиш који на самом крају текста повезује све ове планове. Ту су текст, свијет, читалац, али и сам писац, што јој омогућава да ефектно заврши текст поступком *крајикоџ сјоја* – својим уласком у текст:

Анда се наглас насмејала, те није могла да чује један мали смех вр
ног гаврана у крошњи.

*На друџом сјирају ѿај смех је чула Душица Савић Бенџијај, Београд,
7528. године.*

Она није, али читаоци јесу, због чега ће, вјерујемо, *Гавран врани*, условно речено савремена басна, са отвореним наравоученијем Душице Савић Бенгијат, сигурно наћи пут до срца читалаца, ако ни због чега другог а оно због мудрости којом плени, преплета наративног и визуелног, хумора којим осваја и нечег жанровски потпуно другачијег и изазовног у савременој српској књижевности.

Др Радојка М. ВУКЧЕВИЋ

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за енглески језик и књижевност

vukcevicradojka@gmail.com